

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

“Toplumsal Barış ve Müzakere Kanunu Teklifimiz” gerekçesi ile birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz.

İdris BALUKEN

HDP Grup Başkanvekili

Çağlar DEMİREL

HDP Grup Başkanvekili

GENEL GEREKÇE

Türkiye'nin bir ulus devlet olarak kurgulanıp kurulduğu dönem öncesi ve sonrasında Anadolu ve Mezopotamya'nın bütün farklı inanç ve halkları sindirilmeye, yok edilmeye çalışılmıştır. Ülke sınırları içindeki halklardan biri olan Kürt Halkının da bütün hakları ile yaşama isteği görmezden gelinmiş; dili, kültürü, tarihine yönelik tüm izlerin silinmesi temelinde çalışmalar yürütülmüştür. Bu olaylardan en trajik ve hala etkisini sürdüreni Dersim Katliamı'dır. Dersim Katliamı; Kürt Halkının varlığına yönelik uygulanan sistematik süreci göstermesi bakımından önemli bir örnektir. Zira bu katliam, sistematik biçimde bir halkın yok edilmesi, kaybedilmesi, inancının küçük düşürülmesi, buldukları yerin adının Tunceli olarak değiştirilmesi, küçük kız çocuklarının evlatlık verilmesi gibi unsurları bir arada taşımaktadır.

Ancak, Kürt Halkının yaşadığı, maruz kaldığı tek olay maalesef Dersim olayı değildir. Kürtlerin anadilinde konuşma, eğitim alma haklarının gaspından, paramiliter güçler tarafından gerçekleştirilen zorla kaybetmelere, köy yakmalardan, bombalamaya, coğrafyanın tahribatından ekonomik kaynakların aktarılmayışına değin çok ciddi can kayıpları, ağır hak ihlalleri söz konusu olmuştur. Yaşanan bu ağır süreç bir süre sonra çatışma ortamını beraberinde getirmiş ve son otuz yıldır toplumlar arası derin bir kırılma gerçekleşmiştir.

Bahsettiğimiz kırılmalar, halklar arası çatışmalar dünyanın pek çok yerinde de söz konusu olmuş; bu çatışmaların son bulması adına halklar birlikte yaşamı yeniden kurgulamak adına çeşitli yol ve yöntemler izlemişlerdir. Örneğin Kuzey İrlanda yaşanan çatışmalara son vermek, kökü uzun yıllara dayanan sorunun gerçek manasıyla çözmek amacıyla "Barış Süreci"ni 1994 yılında başlatmış ve her ne olursa olsun sorunun çözümü için ısrarcı bir tutum izlenmiştir. Nitekim bu barış süreci zaman zaman sekteye uğramış ve 1994 yılından 2007 senesine kadar "barışın tesisi" için çaba sarf edilmiştir.

Yukarda kısaca giriş yaptığımız üzere Kuzey İrlanda barış süreci; 1987'de Kuzey İrlanda Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi'nin (SDLP) lideri John Hume ve Britanya Hükümeti arasında ilk gizli diyaloglar ile başlamıştır. Hume on bir yıl sonra Kuzey İrlanda'daki barışa katkılarından dolayı Nobel Barış Ödülü'nü almıştır. 1990'da Sinn Féin liderleriyle bir iletişim kanalı açıldı ve 1993'ün aralık ayında Britanya Hükümeti, Kuzey İrlanda'nın özerklik hakkının kabul edildiği ve Sinn Féin'le siyasi diyaloga girilmesinin yanı sıra İrlanda nüfusuyla yapılacak bir anlaşma olanağı sağlama

taahhüdünün verildiği Downing Street Bildirisi'ni yayınladı. Bu 1994'te IRA'nın (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) 2006'nın şubat ayına kadar sürecek olan bir ateşkes ilan etmesine yol açmıştır. 2005'in ocak ayında yönetim taraftarı milis gruplar ateşkes ilan etmesinin ardından, Birleşik Devletler başkanı Bill Clinton Kuzey İrlanda'yı ziyaret etmiş olup bu durum sürece büyük hız kazandırmıştır. 1996'nın haziran ayında ilk başta Sinn Féin olmadan, eski senatör George Mitchell'in arabuluculuğuyla, “yeterli oy birliği” ilkesiyle işleyen, yani, ana partiler katıldığı sürece kararların salt çoğunluk tarafından alındığı çok partili müzakerelere başlandı. Karar almak, hem Katolik Milliyetçilerin hem de Protestan Birlikçilerin çoğunluğunun gerektiği ve “her şey karar verilene kadar hiçbir şeye karar verilmez”, yani, her şeyde karara varılana kadar kısmi anlaşmaların geçerliliği yoktur ilkesine göre müzakerenin yapıldığı “paralel rıza” diye adlandırılan şeyi de içermektedir. Eski senatör George Mitchell'in arabuluculuğunda, süreç içerisinde sadece barışçıl ve siyasi araçların kullanılacağı şart koşulmuştur, bu “Mitchell ilkeleri” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde Britanya Kuzey İrlanda Bakanı MoMoulam, onları barış sürecinde yer almaya ikna etmek amacıyla IRA ve Protestan milis gruplara üye olan tutuklularla görüşmek için hapisaneleri ziyaret etmiştir. Yine 1997 yılında IRA, SinnFéin'in çok partili diyaloga yeniden katılmasını sağlayan ikinci bir ateşkes ilan etmiştir.

En sonunda 1998'in nisan ayında, siyasi reform, Kuzey İrlanda kurumlarının reformu, Britanya-İrlanda Bakanlar Kurulu'nun, Kuzey-Güney Bakanlar Kurulu'nun ve İnsan Hakları Komisyonu'nun oluşumunun yer aldığı bir barış anlaşması ya da Belfast Anlaşması (“Kutsal Cuma” olarak da bilinir) imzalandı. Yedi yıl sonra, 2005'te IRA silahlı mücadeleyi terk etmiş, ardından 2007 yılında Katolikler ve Protestanlar arasında ortak bir Hükümet kurulmuş ve 2008'de IRA resmi ve nihai olarak dağılmıştır. Bu uzlaşmanın gelecek nesillere kalıcı bir barış olarak miras kalacağı tartışmasızdır.

Bir diğer önemli dünya deneyimi olan Güney Afrika süreci kısa bir zamana yayılmıştır. Şöyle ki, seksenli yılların sonunda Güney Afrika'nın yaşadığı idari sorunlar ve ırk ayrımcılığı politikası üzerindeki dış baskı ile birlikte ülkenin içinde olduğu ekonomik krizin yanı sıra Nelson Mandela ve Afrika Ulusal Konseyi (ANC)'nin Berlin Duvarı'nın yıkılması, SSCB'nin dağılması neticesi desteğini yitirmesi gibi faktörler süreci müzakereye evriltmiştir. Bu aşamada yeni reformlar yapan De Klerk, uzlaşma ve demokrasiye geçiş için bir yapı arayan diğer ülkeler için bir idol haline gelen

Mandela'yla gizli müzakerelere başlamış ardından bu müzakereler resmi boyut kazanmıştır. 1990 yılında, tüm siyasi oluşumlar yasallaştırılmış ve geçiş süreci başlatılmıştır.

7 Nisan tarihinde başkan De Klerk bir barış zirvesi çağrısı yaptı ve çok kısa bir süre sonra Kolaylaştırıcı Sivil Komisyon ve Ulusal Barış Konseyi kuruldu. Bundan sonra paralel bir süreç yer alacaktı: bir taraftan 1991'den 1994'e kadar bir sivil katılım aracı olarak Ulusal Barış Anlaşması yürürlüğe kondu, diğer taraftan bu Konferans, beş iş grubundan oluşan Demokratik Güney Afrika (CODESA) ve CNA'da dahil olmak üzere Hükümet ve siyasi partiler arasında resmi müzakere mekanizması olarak Çok Partili Müzakere Süreci (PNP) için bu Konferans araç olarak kullanıldı. Sivil katılım aracı, Ulusal Barış Anlaşması iki tip yapıyla işlev görüyordu: (altmış kişiden oluşan) Ulusal Barış Komisyonu ve (yedi kişiden oluşan) Ulusal Barış Sekreterliği ve bölgesel ve yerel yapılar. Son söylenenler (siyasi partilerin, işverenlerin, sendikaların, yerel yönetimlerin, polisin, yerel komisyonların ve diğer sektörlerin temsilcilerinin yer aldığı) on bir bölgesel barış komisyonu, (her bir komisyon oluşumunu yansıtan ve bölgesel komisyonları yanıtlayan) 260 yerel barış komisyonu ve 15.000 gözlemciden oluşuyordu. Temelde Guatemala Sivil Toplum Meclisi'ne benzeyen bu sivil yapı, 1994'te Nelson Mandela'nın kazandığı genel seçimler yapıldı ve Anayasal Meclis ve 1999'a kadar işlevini sürdüren Uzlaşma ve Hakikat Komisyonu'nun temellerini atan geçici bir Hükümetin kurulmasına kadar üç yıl boyunca müzakere gündeminin konularını ele almıştır. 1996'nın aralık ayında, zorluklarla dolu ama ırk ayrımcılığının yapılmadığı yeni 21. Güney Afrika'sının temellerini atan yeni Anayasa kabul edilmiştir.

Türkiye'de ise bu 30 yıllık çatışmalı süreçte çeşitli dönemlerde ateşkesler ilan edilmiş ise de devletin, Kürt halkının temel taleplerini görmezden gelme eğilimleri neticesinde bu ateşkes süreçleri heba olmuş ve toplumsal kırıma giderek artmıştır. Ancak bu kırılmanın düşük yoğunluklu çatışma olarak adlandırılan süreçte taraflar açısından yarattığı tahribat çok ciddi boyutlardadır. Nitekim 1990'lar boyunca sürmüş olan ve 15 Şubat 1999'da Sayın Öcalan'ın Türkiye'ye teslimi ile somutlaşan süreç bu bakımdan devlet için sürdürülemez hale gelmiş ve Batının da desteğiyle Avrupa Birliğine uyum süreci olarak adlandırdığımız bir dönem gelişmiştir. Hatırlanacağı üzere, 2000'li yılların başında Avrupa Birliğine katılım süreci kapsamında ardı ardına çeşitli uyum yasaları çıkarılmış ve bu girişimler halklarımız tarafından umut ve dikkatle izlenmiştir. Tüm bu gelişmeler, demokratik Kürt siyaseti açısından da dikkate değer

bulunmuştur. Nitekim bilindiği gibi Kürtler o yıllarda silahların yerine siyasetin hâkim olabilmesi adına üzerlerine düşen her türlü fedakârlığı yapmışlardır. Özellikle 1999 süreci esnasında barışın sağlanması adına sınır ötesine çekilirken ordunun operasyonları ile hayatını kaybeden yüzlerce PKK üyesi hafızalardan çıkmamıştır. Yine, iyi niyet elçisi olarak geldikleri halde cezaevlerine atılan barış gruplarının özverisi hala sıcaklığını korumaktadır. Kürt halkı ve Türkiye demokratik kamuoyu o 5 yıl boyunca büyük bir sabır içinde ama kararlılığından asla taviz vermeden beklemiştir.

Mevcut hükümet dönemi öncesinde başlayan bu süreç, hükümetin iktidarının ilk dönemlerinde de sürdürülmüştür. Uyum yasaları adı altında çıkarılan yasal düzenlemelerin ise, sorunlara köklü çözümler getirmekten ziyade, devletin anti demokratik görünümüne yapılan makyajdan başka bir şey olmadığı bir süre sonra anlaşılmıştır. Öyle ki, 2004'te Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda özgürlükler aleyhine yapılan değişiklikler, 2006 yılında Terörle Mücadele Yasası'nda yapılan antidemokratik düzenlemeler ve en son getirilen iç güvenlik yasası toplumsal kırılmayı daha da derinleştirici olmuştur. Bu yasalar ile çocuklar, siyasetçiler, seçilmişler tutuklanmıştır. Ancak Kürt halkı tüm antidemokratik düzenlemelerin karşısında, onurlu bir barışın yanında olduğunu ortaya koymaktan geri durmamıştır.

Nitekim Kürt açılımı, Oslo Görüşmeleri gibi aşamaların ardından Kürt sorununun barışçıl çözümü yönünde başlayan sürecin ilk adımları, Sayın Abdullah Öcalan'ın barıştan yana kararlı duruşu başta olmak üzere Kürt Hareketi tarafından atılmıştır ve atılmaya devam edilmektedir. Sayın Öcalan'ın devlet ve hükümet yetkilileriyle yaptığı müzakereler sonucu, 21 Mart 2013 günü Diyarbakır Newrozunda dile getirdiği çağrı, barışın tesisine yaklaşıldığını tüm Türkiye Halklarına müjdelemiştir.

2013 yılındaki bu tarihi barış iradesinin ifadelendirilmesi sonrasında Türkiye halklarında var olan barış umudu en üst noktaya çıkmıştı. 28 Şubat 2015'te Dolmabahçe'de partimiz temsilcileri, hükümet temsilcileri ve devlet yetkililerinin bulunduğu bir toplantıda kamuoyuna, Cumhurbaşkanı ve Sn Abdullah Öcalan'ın tam bilgisi dâhilinde olmak kaydıyla, mutabakatı deklare etmesi, Türkiye siyasi tarihinin en kritik anlarından birine işaret etmekteydi. Kürt Sorununun müzakereye dayalı çözümü ve Türkiye'nin demokratikleşmesi için çerçeve çizen Dolmabahçe Deklarasyonu, barışçıl yollarla toplumsal gerilimleri çözenin reçetesi olarak tüm ilgili sosyal ve siyasal çevrelerce kabul edilmekteydi. Fakat 7 Haziran 2015 seçimleri öncesi bazı siyasi

aktörlerin “Çözüm Süreci yoktur, masa yoktur, mutabakat yoktur” şeklindeki beyanları ve toplumsal barışı seçimlerde zafer kazanmaya endekslemeleri büyük bir yıkım getirmiştir. Sayın Öcalan’ın çözüm sürecinin seçimlere endekslenmemesi ve seçim zamanlarından zarar görmemesi üzerine yaptığı tüm telkinlere rağmen hükümet kanadı, pragmatizmi siyasal bir gelenek ve programatik haline getirmesinden mütevellit, Türkiye’deki barış umutlarına ağır bir darbe indirmiştir.

5 Nisan 2015 tarihinden itibaren Sayın Öcalan üzerinde başlayan ağır tecrit koşulları ile birlikte Türkiye’de çatışmalar yoğunlaşmış, bu çatışmalı ortam küresel düzlemdeki birçok gözlemciye göre iç savaş düzeyine varmıştır. Çatışmaların büyüklüğü belli bir gösteren olsa da, asıl gerçeklik şudur ki; bu çatışmaların geçmişinde tarif edilemez acılar tüm Türkiye halkları nezdinde yaşandı ve bu yangına siyaset kurumu, Çözüm Süreci’ne tam müzakere koşullarında dönüş yaparak, su dökmez ise ne yazık ki tarifi ve telafisi mümkün olmayacak acılar yaşanmaya devam edecektir.

Toplumsal barışın kalıcı tesisi, yapılmış müzakerelerin güvence altına alınması için bir kanunun çıkarılması ve müzakerelerin çerçevesi belirlenerek bu topraklarda barış umudunun korunması ve büyütülmesi son derece önemli ve gereklidir. Zira böylesi bir bıçak sırtı duruma hassas olunması, bugüne kadar kaçırılmış fırsatlar ve ardından gelen şiddet dönemleri neticesinde yaşanan kayıplar düşünüldüğünde daha da önem arz etmektedir.

Elbette barış sürecinin güvence altına alınması, hem bu yasal metin ile hem de güven artırıcı diğer adımların atılması ile mümkün olacaktır. Bu kanun teklifinin yasalaşması ile birlikte yol temizliği gibi anti-demokratik düzenlemelerin son bulmasına yönelik yasal düzenlemelerin de acil bir şekilde yapılması elzemdir. Bu bağlamda, Terörle Mücadele Kanununun ve İç Güvenlik Kanununun kaldırılması, seçim barajının düşürülmesi, Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunlarında, 2911 sayılı yasada, PYSK’da demokratik düzenlemeler yapılması, uluslararası anlaşmalardaki çekincelerin kaldırılması, koruculuğun lağvedilmesi de barışa giden yolun temizlenmesi adına önemli adımları teşkil etmektedir.

Yol temizliği ile birlikte yine çeşitli mevzuatta yer alan milliyetçi, ayrımcı ifadelerin temizlenmesi, dil haklarına yönelik düzenlemeler yapılması halka barışın ifade edilmesini kolaylaştıracak ve barışın tüm halk kesimleri tarafından korunmasını sağlayacaktır. Ayrıca görüşmelere gözlemci bir heyetin dâhil

edilmesi ile Sayın Öcalan ve Devlet arasında gerçekleşen görüşmeleri garanti altına alacaktır.

Bariş süreçleri, dünya deneyimlerinden ve kendi iç deneyimimizden de müşahede ettiğimiz üzere sekteye uğrama ihtimali yüksek, kırilgan süreçlerdir. Bu nedenle yeni bir kırilganlığa mahal vermemek kaydıyla “Toplumsal Bariş ve Müzakere Yasası” hazırlanmıştır.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- Yapılan düzenleme ile çatışmalara kaynaklık eden siyasi, etnik, kültürel, inançsal, sosyal, ekonomik boyutlu tüm sorunların nihai çözümü ve toplumsal iç barış ve uzlaşının kalıcı tesisine yönelik yol ve yöntemlerin araştırılması, toplumsal barışın önündeki engellerin kaldırılmasına dair çalışmalar yürütülmesi hedeflenmektedir. Zira barış ve barış içinde yaşama arzusu Türkiye’de yaşayan tüm halkların en büyük özlemidir. Bu nedenle de barış süreçlerini kolaylaştırıcı, geliştirici her türlü yol ve yöntem yasal bir statüye kavuşturulmalı ve böylece barış, koruma altına alınmalıdır. Nitekim barış müzakerelerinin yasal olarak koruma altına alınması, özünde barışın koruma altına alınması demek olacağı için, çözüme ilişkin yapılacak görüşmelerin; sorunun ve aynı zamanda çözümün birincil muhatabı olan siyasi aktörlerle müzakerelerin yapılmasına ilişkin işbu madde metni düzenlenmiştir. Böylece toplumsal barışa yönelik yapılan-yapılacak olan tüm görüşmelerin, gerçekleşen-gerçekleşecek olan müzakere süreçlerinin bu düzenleme ile yasal zemine taşınması ve barış süreçlerinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

MADDE 2- Düzenlenen hüküm ile yapılan müzakerelerin tarafları tanımlanmış olup böylelikle müzakerelere kurumsal bir kimlik tanınmaktadır. Yine müzakerelerin taraflarının belirlenmesi müzakereleri yasal güvenceye kavuşturmanın birincil gündemidir. Bu nedenle çözüme ilişkin yapılacak müzakerelerin, sorunun ve aynı zamanda çözümün birincil muhatabı olan siyasi aktörlerle gerçekleşmesi gerekliliği bu madde metninde düzenlenmektedir. Ayrıca müzakerelerin sekteye uğramaması ve garanti altına alınması için tarafsız bir gözlemci heyetin varlığı, iki taraflı yürütülen müzakerelerin olmazsa olmaz koşullarındandır. Zira müzakereler üçüncü ve tarafsız bir gözlemcinin varlığı ile sağlıklı bir biçimde ilerleme imkanı bulabilecektir. Yine bu düzenlemede görüşmeleri yürütecek olan heyet tanımlanmış ve müzakerelerin kurumsallığı ve sürekliliği hedeflenmiştir.

MADDE 3 – Temel İlkeler başlığı altında yapılan düzenleme ile müzakerelerin sağlıklı yürütülmesi için gerekli önlemler belirlenmiş olup müzakere sürecinin toplum nezdinde de yansımalarının sağlanması amaçlanmıştır. Örneğin demokratik eşit siyaset hakkının tanınması ile seçim barajı, hazine yardımı gibi engellerin kaldırılmasının müzakere süreçlerine yapacağı katkı öngörülmektedir. Yine antidemokratik ceza yasalarının kişi hak ve hürriyetlerine ilişkin yarattığı hak ihlallerinin önlenmesi, bu bağlamda yurttaşlara

yasalar eli uygulanan ayrımcılığın giderilmesi amaçlanmaktadır. Terörle Mücadele Yasası başta olmak üzere Türk Ceza Kanunu, 2911 sayılı yasa, PVSK gibi antidemokratik düzenlemeleri barındıran mevzuatın ayıklanması amaçlanmaktadır. Ayrıca uluslararası anlaşmalardaki çekincelerin kaldırılması, koruculuğun lağvedilmesi de barışa giden yolun temizlenmesi adına önemli adımları teşkil etmektedir.

MADDE 4- Müzakerelerin biçim ve yöntemine ilişkin bu düzenleme ile taraf iradesinin esasları, müzakerelerin kurumsallığı, şartları ve güvenilir koşullarda gerçekleşmesi amaçlanmıştır.

MADDE 5- Müzakerelerin geniş katılım ile gerçekleşebilmesinin yasal zemini belirlenmiştir. Aynı zamanda bu hükümde müzakerelerin kamuoyunca bilinirliği ve şeffaflığının sağlanması amaçlanmıştır.

MADDE 6- Müzakere süreci ile birlikte ülkedeki tüm sorun alanları ve ayrımcılığa ilişkin yetkin çalışmalar yapılması ve bilhassa sivil, katılımcı yeni bir Anayasanın oluşturularak sürecin daha sağlıklı ve toplumsal mutabakat çerçevesinde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

MADDE 7- Zorla göçe tabi tutulan kişilerin zarar ve mağduriyetlerinin giderilmesi barış için atılacak önemli adımlardan olup, bu kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi de bu yasa metnine dahil edilmiştir. Ayrıca ülke dışına göç etmek zorunda kalan siyasi mültecilerin de bu çerçevede ele alınması ve geri dönüşlerinin sağlanması amaçlanmıştır.

MADDE 8- Yargısız infazlar, zorla kaybetme suçunu gerçekleştiren kişi ya da kişilere ilişkin yargı süreçlerinin etkinleştirilmesi ve böylelikle toplumsal travmalara neden olan kişilerin yargılanmaları amaçlanmıştır. Bu düzenleme ile barış süreçlerinin daha sorunsuz yürüyeceği kuşkusuzdur.

MADDE 9- Devletin, herkesin dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, siyasal düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri farklılıkları bir zenginlik olarak kabul etmek ve bireylerin bu farklılıklardan ötürü ayrımcılığa

uğramaması için gerekli önlemleri alması ve buna ilişkin gerekli yasal-anayasal düzenlemeleri yapmasının sağlanması amaçlanmıştır.

MADDE 10- Kurulan Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu ile TBMM'nin de süreçte aktif rol alması amaçlanmış ve Meclise bir takım görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Böylelikle toplumun iradesini yansıtan yasama organının yasal mevzuatlar hazırlanma ve yasallaştırma noktasında ve hakla barış süreçlerini izah noktasında en büyük katkı sağlayacağı kuşkusuzdur. Yine bünyesinde oluşturacağı alt komisyonlar eli ile ekolojik, kadının özgürlüğünü hedef alan çalışmalar yürütülmesi bu maddenin amaçlarındandır. Yine yasal mevzuat taraması, sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinin sağlanması, tarihsel metinlere dönük kapsamlı çalışmalar yürüterek sorunun köklü çözümüne katkı sağlanması da bu komisyonun görevleri olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle, hem toplumda ayrımcılıkla mücadelenin temellerinin kurucu meclis çatısı altında atılması hem de yasal hamlelerin yerine getirilmesi noktasında oldukça önem taşımaktadır.

MADDE 11- Yürürlük maddesidir.

MADDE 12- Yürütme maddesidir.

TOPLUMSAL BARIŞ VE MÜZAKERE KANUNU TEKLİFİ

Amaç ve kapsam

MADDE 1- Bu Kanunun amacı; Kürt sorunu başta olmak üzere toplumdaki mevcut çatışmalara kaynaklık eden siyasi, etnik, kültürel, inançsal, sosyal, ekonomik ve benzeri tüm sorunların farklı boyutlarının çözümü ile iç barış ve uzlaşının kalıcı tesisine yönelik olarak toplumsal barışın önündeki engellerin kaldırılması ve bu bağlamda sorunun taraflarının çözüme ve toplumsal barışın inşasına ilişkin mutabakata varmalarını olanaklı kılacak müzakerelerin yasal çerçevesini belirlemek ve barış süreçlerini kolaylaştırmaktır.

Tanımlar

MADDE 2- (1) Bu Kanunda geçen;

- a) İlgili Kurum: Hükümet tarafından görevlendirilen kurumları,
- b) Taraf: Müzakerelerde görüşülecek olan ve müzakerelere konu sorunların birincil muhataplarını,
- c) Heyet: Sorunun taraflarını temsil eden siyasi liderlerle görüşmeleri yürütecek olan kişileri,
- ç) Gözlemci: Barış sürecini izlemek, taraflar arasında arabuluculuk yapmak sorunların çözümüne yönelik tavsiyelerde bulunup raporlar hazırlamakla görevli yerli veya yabancı kurum, kuruluş veya gerçek kişilerden oluşan bir gözlemci heyetini, ifade eder.

Temel İlkeler

MADDE 3 – (1) Devlet, toplumsal barış ve müzakere için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

(2) Devlet tüm yurttaşlar için demokratik ve eşit siyaset hakkının tanınmasının güvencelerini sağlar.

(3) Devlet, sivil, siyasi ve sosyal hak ve özgürlüklerin kullanımını önünde hukuki veya fiili engelleri ortadan kaldıracak önlemleri almakla yükümlüdür.

(4) Devlet, temel haklara karşı suç oluşturan hareketlerin tekrarlanmasının önüne geçecek önlemleri almakla yükümlüdür.

(5) Devlet ayrımcı uygulamalarla mücadele eder ve mevzuatta yer alan ayrımcı ve ırkçı ifadelerin ayıklanması yönünde çalışmalar yürütür.

(6) Devlet, toplumsal barışın tesisine yönelik olarak çatışmalı süreç döneminde oluşturulmuş tüm paramiliter yapı ve birimlerin kaldırılmasına yönelik önlemleri almakla yükümlüdür.

(7) Devlet, politik amaçlarla silahlı mücadeleye başvurmuş örgüt üyelerini demokratik, sivil, siyasal ve toplumsal yaşama katmak ve politik amaçları doğrultusunda demokratik mücadele zeminini yaratmak için gerekli düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

(8) Devlet, barış sürecinin tesisi ve buna yönelik ilkelerin hayata geçirilmesi hususunda yapılacak iş ve işlemlerin koordinasyonu ve yürütmesini gerçekleştirmek üzere “Toplumsal Barış ve Müzakere Bakanlığı” teşkili için gerekli çalışmalar yürütmek ve önlemleri almakla yükümlüdür.

Müzakereler

MADDE 4- (1) Toplumsal barış ve müzakere için gerekli şartlar ilgili kurumların ortak çalışmalarıyla sağlanır.

(2) Müzakereler; ilgili kurumlar tarafından dönüşümlü olarak seçilecek üst düzey yetkili veya yetkililer, Taraf, Heyet ve Gözlemci'nin birlikte olduğu oturumlarda gerçekleşir.

(3) Devlet, müzakerelerin güvenilir şekilde gerçekleşmesi için uygun teknik ve yöntemler kullanır. Müzakereler kayda alınır ve arşivlenir.

Katılım ve şeffaflık

MADDE 5- (1) Toplumsal barışın sağlanması temelinde gerçekleşen müzakerelerin yapılma sıklığı ve biçimi taraflarca belirlenir. Müzakerelere Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları, siyasi partiler, milletvekilleri, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar, basın-yayın görevlileri ve diğer kişi ve kurumlar katılabilir.

(2) Müzakerelere ilişkin gelişmeler hakkında hazırlanacak raporlar düzenli aralıklarla kamuoyuyla paylaşılır.

Güvenceler

MADDE 6- (1) Devlet, müzakere sürecinin hedeflediği ülkedeki tüm sorun ve çatışmalara kaynaklık eden militarist, yasadışı anlayışın ürünü darbe Anayasasının değiştirilmesi ve tüm yurttaşların kendini içinde bulabileceği dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve

benzeri farklılıklara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırıldığı, sivil, özgürlükçü, demokratik yeni bir toplumsal sözleşmenin yapılması hususunda çalışmalar yürütür.

Göçler

MADDE 7- (1) Devlet, zorla göçe tabi tutularak kadim yurtlarını terk etmek zorunda bırakılmış vatandaşların zararlarının telafisi ve tazmini ile isteğe bağlı olarak dönüşleri durumunda insan onuruna yaraşır yaşam koşullarını sağlar.

(2) Devlet çatışmalı süreç ve Kürt sorunundan kaynaklı yaşadıkları mağduriyet neticesinde ülkesini terk etmek zorunda kalarak ülke dışında yaşamak zorunda kalan siyasi mültecilerin geri dönüşlerine ilişkin yasal, sosyal ve ekonomik koşulları sağlar.

Kayıplar, Yargısız İnfazlar

MADDE 8- (1)Devlet; devlet otoritesi tarafından veya devletin sorumluluğu altında hareket eden askerler, kolluk kuvvetleri, paramiliter güçler, sivil polisler, korucular ve diğer devlet görevlileri veya devlet adına çalışan diğer kişiler tarafından kişilerin zorla kaybedilmesi veya öldürülmesi suçunu işleyenlerin yargılanmalarının önünü açacak düzenlemeler yapmakla yükümlüdür. Bu suçlar insanlığa karşı suç olarak tanımlanır ve zamanaşımına tabi değildir.

Kültürel ve Sosyal Haklar

MADDE 9- Devlet; herkesin dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri farklılıkları bir zenginlik olarak kabul etmek ve bireylerin bu farklılıklardan ötürü ayrımcılığa uğramaması için gerekli önlemleri almak ve buna ilişkin gerekli yasal-anayasal düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür.

Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu

MADDE 10- (1) Bu Kanunun uygulanmasını izlemek, değerlendirmek, denetlemek, belirlenen görevleri ifa etmek, yetkileri kullanmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu kurulur.

(2) Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonunun görevleri şunlardır:

a) Barışın sağlanmasına katkı vermek, görüş ve öneriler geliştirmek

b) Toplumsal bellek çalışmaları ve arşivlemeleri üzerine incelemeler yapmak ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla Türkiye’de sistematik ve ağır insan hakkı ihlallerinin belgelenmesi için bilgi ve belge sağlamak ve işbirliği yapmak, sivil toplum kuruluşlarını sürece dahil etmek,

c) Bu Kanunun sağladığı hak ve hizmetlerin yaşama geçirilip geçirilmediğini, uygulamada ortaya çıkan sorunları tespit etmek,

ç) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca toplumsal barış ve müzakere süreci kapsamında havale edilen kanun tasarı ve teklifleriyle, kanun hükmünde kararnameleri görüşmek, toplumsal barış ve müzakere süreci ile ilişkili olan Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında görüş ve öneri bildirmek,

d) Barış sürecinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi adına çatışmalardan kaynaklı yaşanan ağır insan hakkı ihlalleri ile ilgili başvuruları incelemek, gereğinin yapılması için ilgili mercilere iletmek, söz konusu başvurularla ilgili Genel Kurulda açılacak genel görüşmeye esas raporu hazırlamak,

e) Bölgeler arası eşitsiz kalkınmanın yarattığı adaletsizliğin giderilmesi yönünde kapsamlı sosyo-ekonomik çalışmalar yürütülmesi ve buna yönelik gerekli çalışma birimlerini oluşturmak,

f) Kürt sorunu ve çatışmalardan kaynaklı ve toplumsal bir sorun teşkil eden çocuğa ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve kadının barış sürecine dahil edilmesine ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmak,

g) Çatışmalı sürecin bir sonucu olarak doğada meydana gelen tahribat ile ilgili olarak ekolojik bir perspektif belirlemek ve doğanın uğradığı zararı onarıcı çalışmalar yapmak, bu alanda çalışmalar yürütmek üzere birimler oluşturmak,

h) TBMM arşivleri içerisinde yer alan Cumhuriyetin kuruluş çerçevesini belirleyen metinlerin, anlaşmaların incelenmesi için gerekli çalışma birimleri oluşturmak

ı) Müzakere süreci içerisinde toplumsal kırılmaların giderilmesi ile onarıcı adalet mekanizmalarının işletilmesi için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak ve bu çalışmaları yürütecek olan Hakikatleri Araştırma Komisyonu’nun kurulmasına ilişkin çalışmalar yürütmek.

(3) Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonunda; siyasi parti grupları ile bağımsızlar Meclisteki sayılarının üye tamsayısına nispet edilmesi ile bulunacak yüzde oranına uygun olarak temsil edilirler. Üye sayısı Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca belirlenir. Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu üyelikleri için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi iki yıldır. Komisyon üye seçiminde cinsiyet eşitliği ilkesi esas alınır. Komisyon, siyasi parti gruplarının yüzde oranlarına göre, bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip seçer. Bu seçim, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla toplanan Komisyonun, toplantıya katılanlarının salt çoğunluğunun gizli oyuyla yapılır.

(4) Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu, üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Komisyon, incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle yapabilir ve Ankara dışında da çalışabilir.

(5) Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu, görev alanıyla ilgili gerekli gördüğü bilgileri tüm kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkilidir. Kendilerinden bilgi istenilen kurum ve kuruluşlar bu bilgileri ivedi olarak vermekle yükümlüdür. Kurum ve kuruluşlarca, gizlilik derecesi verilmiş veya açıklanması hâlinde millî güvenliğe ve çıkarlara, ülkenin dış ilişkilerine zarar verebilme gibi gerekçelerle bu yükümlülükten kaçınılamaz. Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Komisyonu, kayıt düşülen bu türden bilgilerin kullanılıp kullanılmayacağına kendileri karar verir.

(6) Komisyon, görevleri ile ilgili olarak hazırladığı raporları Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunar. Bu raporlar üzerine genel görüşme açılır.

(7) Komisyonun gerekli görmesi hâlinde; inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Komisyon raporu ilgili mercie bildirilir.

Yürürlük

MADDE 11- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 12- (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi yürütür.

